

The Remnants: เศษซากแห่งความเจ็บปวด

แหวนสีน้ำเงิน เขียน

ที่มาของภาพ <http://www.theremnantsdoc.com/#AUTHORS>

“เศษชิ้นส่วนจากสงครามเป็นความเจ็บปวดของประชาชนลาว” ข้อความข้างต้นเป็นคำพูดของสายสมร เจ้าหน้าที่เก็บกู้ระเบิดชาวลาว ในภาพยนตร์สารคดีเรื่อง “The Remnants” กำกับโดย Paolo Barberi และ Ricardo Russo ข้อความดังกล่าวสะท้อนจุดมุ่งหมายของภาพยนตร์ว่า “สงคราม” ไม่ว่าจะสิ้นสุดไปนานเพียงใด ยังคงทิ้งร่องรอยย้ำเตือนถึงความโหดร้ายที่เกิดขึ้น โดยความโหดร้ายของสงครามไม่ได้เป็นเพียงแค่ภาพจำทางประวัติศาสตร์ แต่ยังรวมถึงสิ่งที่ยังคงหลงเหลืออยู่ และยังคงสร้างผลกระทบต่อความเป็นอยู่และคร่าชีวิตผู้คนจนถึงปัจจุบัน เฉกเช่นในกรณีของประเทศไทยที่ภาพยนตร์เรื่องนี้พยายามสื่อถึง

“The Remnants” เป็นเรื่องราวความยากลำบากและความเจ็บปวดที่ประชาชนชาวลาวต้องเผชิญกับระเบิดที่ยังคงตกค้างอยู่ในประเทศ เป็นผลจากการทิ้งระเบิดของสหรัฐอเมริกาช่วงสงครามเวียดนาม (ค.ศ. 1964-1973) ทั้งที่ลาวไม่เคยประกาศตัวเข้าสู่สงครามอย่างเป็นทางการ แต่กลับเป็นประเทศที่มีการทิ้งระเบิดมากที่สุดในประวัติศาสตร์ ภาพยนตร์ได้เสนอภาพความเจ็บปวดในมุมมองอื่นนอกเหนือจากเรื่องการสูญเสียชีวิตหรือบาดเจ็บพิการ โดยเสนอการรับมือกับเศษซากที่หลงเหลืออยู่จากสงครามไว้ 3 ประการ คือ การแปรสภาพ การท่องเที่ยว และการเก็บกู้ระเบิด

1. เศษซากของสงครามกับการแปรสภาพ

“ทำไมถึงเอาเศษเหล็กเหล่านี้มาทำรั้วคน ทำไมถึงไม่นำไปเป็นของใช้
ทำไมถึงเอามาฆ่าคน ทำไมถึงไม่เอามาทำเป็นของใช้”

ที่มาของภาพ <http://www.therenantsdoc.com/#AUTHORS>

ตั้งแต่ต้นเรื่องจนถึงตอนจบของภาพยนตร์ จะเห็นว่าเศษซากจากสงครามที่ถูกแปรสภาพแล้วสามารถพบได้ทั่วไปในพื้นที่ต่างๆ โดยเศษซากเหล่านี้มีทั้งจากเครื่องบิน ถังน้ำมันเครื่องบินรบ ระเบิด และโลหะชนิดต่างๆ ถูกแปรสภาพเป็นข้าวของเครื่องใช้ หรือขายเป็นสินค้ารีไซเคิล เพื่อใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ตัวอย่างเศษซากที่ถูกแปรสภาพเช่นถังน้ำมันเครื่องบินถูกแปรเป็นเรือ ระเบิดชนิดต่างๆ แปรเป็นถังเก็บน้ำ กระจ่างดอกไม้ ร้ว เส้าบ้าน จนเสมือนเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของประชาชนชาวลาว แต่ไม่ได้หมายความว่าพวกเขาจะไม่เคลือบแคลงหรือตั้งคำถามต่อเศษซากเหล่านี้ อย่างเช่นข้อความข้างต้นเป็นบทสนทนาของสายสมรกับผู้เฒ่าและเจ้าหน้าที่เก็บกู้ระเบิดคนอื่นๆ ขณะที่ในมือของสายสมรถือชิ้นที่แปรสภาพมาจากเศษโลหะสงครามด้วยสีหน้าที่เจ็บปวดและเต็มไปด้วยคำถาม

2. เศษซากของสงครามกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

“การท่องเที่ยวคือไร่นา ต่อไปมันจะเจริญเติบโต”

ในภาพยนตร์แสดงให้เห็นการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สงครามและการทิ้งระเบิดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว โดยนำเสนอผ่านพื้นที่บริเวณจังหวัดโพนสะหวัน และทุ่งไหหิน แหล่งโบราณสถานสำคัญในแขวงเชียงขวาง ซึ่งเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีการทิ้งระเบิดเป็นจำนวนมาก จึงเต็มไปด้วยหลุมระเบิดขนาดใหญ่ และระเบิดที่ยังไม่ได้เก็บกู้กระจายอยู่โดยรอบพื้นที่ ตลอดจนหมู่บ้านนาเพียวที่ผลิตชิ้นจากเศษซากของสงครามก็เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวอีกแห่งที่ได้รับความนิยม แต่สิ่งหนึ่งที่ “นุด” มัคคุเทศน์ชาวลาว กังวลต่อการท่องเที่ยวที่กำลังขยายตัวคือ การลี้มเลือนเรื่องราวความโหดร้ายในอดีต ผู้คนหันความสนใจไปที่เรื่องเศรษฐกิจและวัฒนธรรมตะวันตก ประกอบกับพื้นที่ที่ดีก็จะถูกต่างชาติเข้ามาจับจองลงทุน ในขณะที่พื้นที่เหล่านี้ต้องแลกมาด้วยการสูญเสียชีวิตของ

ประชาชนลาว และในทางกลับกันพื้นที่ที่เต็มไปด้วยระเบิด กลับเป็นพื้นที่ที่ชาวลาวต้องทนทุกข์ทรมานใน การดำเนินชีวิตอยู่

3. เศษซากของสงครามกับการเก็บกู้ระเบิด

“แม่ได้ผ่านหลักสูตรมาแล้ว แม่รู้แล้ว แม่ทำด้วยความระมัดระวัง แต่เรื่องอุบัติเหตุ ปฏิเสธไม่ได้ เพราะเราทำงานที่เสี่ยง”

การฉายภาพให้เห็นการกระจายตัวของระเบิดในพื้นที่ต่างๆ ทั้งในป่ารก ไร่นา ตลอดจนพื้นที่เมืองที่มี การตั้งบ้านเรือนของประชาชน เป็นหลักฐานชี้ชัดให้เห็นว่าหน่วยงานเก็บกู้ระเบิดของลาวต้องทำงานอย่างหนัก และเสี่ยงอันตรายอยู่ตลอดเวลา สิ่งหนึ่งที่น่าสนใจที่ภาพยนตร์เสนอให้เห็นคือเจ้าหน้าที่เก็บกู้ระเบิดมักเป็น หญิงชาวลาว มีครอบครัวที่ต้องดูแล แต่ด้วยหน้าที่จึงต้องจากครอบครัวเพื่อปฏิบัติงานในพื้นที่เสี่ยงอันตรายที่ อาจเกิดเหตุการณ์ไม่คาดคิดได้ตลอดเวลา

ที่มาของภาพ <http://www.therenantsdoc.com/#AUTHORS>

สามวิธีการข้างต้นเป็นการรับมือและการอยู่ร่วมกับเศษซากจากสงคราม โดยมรดกเลวร้ายเหล่านี้ ยังคงสร้างความหวาดกลัวให้กับประชาชนชาวลาวมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะระเบิดที่ยังไม่ได้รับการเก็บกู้ ใน ภาพยนตร์ประเด็นการทิ้งระเบิดถูกหยิบยกขึ้นมากล่าวตั้งแต่เปิดเรื่อง โดยระเบิดที่ถูกทิ้งในลาวมีจำนวนกว่า 2 ล้านตัน ซึ่งมากกว่าการทิ้งระเบิดในเยอรมันและญี่ปุ่นรวมกันช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เสียอีก การทิ้งระเบิด

ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อทำลายเส้นทางโฮจิมินห์ ซึ่งเป็นเส้นทางหลักในการขนส่งของเวียดนามเหนือ โดยระเบิดที่ถูกทิ้งมีทั้งระเบิดขนาดใหญ่ และระเบิดลูกปราย (ระเบิดพวง/ระเบิดลูกหว่าน/ระเบิดปูพรม - Cluster bomb) ระเบิดชนิดหลังนี้ถูกทิ้งมากกว่า 270 ล้านลูก โดยร้อยละ 30 ของระเบิดลูกปรายยังไม่เกิดการระเบิด และยังมีประสิทธิภาพในการทำลายล้าง หรือที่รู้จักกันในนาม UXO (Unexploded ordnance) ซึ่งยังคงค้างกระจายอยู่ในพื้นที่กว่า 15 แขวง พบได้ทั้งในบริเวณภูเขา ป่า แม่น้ำ ทุ่งนา ถนน และพื้นที่อยู่อาศัยทำมาหากินของประชาชน พื้นที่เหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการตรวจสอบเก็บกู้ เพื่อลดจำนวนผู้เสียชีวิต ผู้บาดเจ็บ และเพิ่มปริมาณการใช้ที่ดิน ซึ่งเป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้ผู้เขียนสนใจประเด็นผลกระทบของ UXO ต่อการพัฒนาประเทศและต้องการต่อยอดจากภาพยนตร์เป็นพิเศษ

ที่มาของภาพ <http://www.therenantsdoc.com/#AUTHORS>

UXO ต่อการพัฒนา สปป.ลาว

UXO เป็นอุปสรรคหลักของการพัฒนานี้ เนื่องจากกิจกรรมที่สำคัญในการขับเคลื่อนความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศตกอยู่ในภาวะชะงักงัน ด้วยข้อจำกัดในการเข้าถึงที่ดิน หลายฉากในภาพยนตร์ฉายภาพความว่างเปล่าของพื้นที่เพาะปลูก หรือบางพื้นที่เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ แต่ก็ร้างผู้คนเข้ามาทำการเกษตรหรือใช้งาน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการใช้ประโยชน์จากที่ดินโดยที่ดินบางส่วนถูกตัดใช้งานได้ไม่เต็มประสิทธิภาพ และไม่สามารถขยายพื้นที่เพิ่มได้ ส่งผลให้ขาดแคลนพื้นที่ทางการเกษตร ผลผลิตมีปริมาณน้อย การเข้าถึงตลาดการลงทุนและการขนส่งเป็นเรื่องที่ยากลำบาก ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐานในการเดินทางและการสื่อสารเกิดขึ้นอย่างล่าช้า โดยเฉพาะพื้นที่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ติดกับชาวแดนเวียดนาม ซึ่งยังคงมี UXO หลงเหลืออยู่จำนวนมาก พื้นที่ดังกล่าวจึงพัฒนาเป็นเขตเศรษฐกิจได้ยากสุดท้ายคือทรัพยากรบุคคล การช่วยเหลือผู้รอดชีวิตจาก UXO ให้กลับเข้าสู่ตลาดแรงงาน ยังไม่ได้รับการสนับสนุนนัก เพราะยังขาดแคลนทรัพยากร¹

จากข้อจำกัดข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่าง UXO และการพัฒนาประเทศ ทางรัฐบาลลาวได้เล็งเห็นความสำคัญของการแก้ปัญหา UXO ที่จะเป็นกุญแจสำคัญนำไปสู่การพัฒนาและสร้างความเชื่อมั่นด้านความปลอดภัยของพื้นที่ ทั้งนี้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งรัฐบาลลาวฉบับที่ 8 (ปี 2016-2020) ซึ่งกำหนดเป้าหมายให้ประเทศก้าวสู่การเป็นประเทศกำลังพัฒนาภายในปี 2020 โดยบูรณาการแผน “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable Development Goal: SDGs) ของสหประชาชาติ² เข้าไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งรัฐบาลลาวด้วย

“เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน” หรือ SDGs ตามกรอบการพัฒนาของสหประชาชาติมีทั้งหมด 17 เป้าหมาย แต่สำหรับลาว การจะบรรลุเป้าหมายของ SDGs ได้ โดยเฉพาะ SDG11 (เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความปลอดภัย) และ SDG16 (ส่งเสริมสังคมที่สงบสุข) ที่สัมพันธ์กับการมีอยู่ของ UXO ซึ่งหากต้องการบรรลุ SDG สองข้อดังกล่าวจำเป็นต้องกำจัด UXO ให้หมดไปเสียก่อน ทางรัฐบาลลาวจึงได้กำหนด SDG18 (ชีวิตปลอดภัยจากระเบิดปะทุ: live safe from UXO) ซึ่งมีเป้าหมายหลักสามประการ

1. ลดจำนวนผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บ
2. กำจัด UXO ในพื้นที่ต่างๆ
3. รับประกันให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายจาก UXO ได้รับความช่วยเหลือด้านสุขภาพ และการประกอบอาชีพ พร้อมทั้งให้ความรู้กับประชาชนเรื่องความเสี่ยงของพื้นที่ที่มีระเบิด

ทั้งนี้ SDG18 เป็นการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาเฉพาะของประเทศ ดำเนินเป้าหมายสืบเนื่องจาก MDG9 (เพื่อลดผลกระทบจาก UXO) ที่สิ้นสุดการดำเนินงานไปเมื่อปี 2015 ซึ่งเป็นเป้าหมายเฉพาะที่ทางรัฐบาลเพิ่มเติมขึ้นเช่นกัน จึงเห็นว่าการมีอยู่ของ UXO เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนา จำเป็นต้องดำเนินเป้าหมายเฉพาะของประเทศขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง

ลาวได้รับการสนับสนุนในการกำจัด UXO จากองค์กรระหว่างประเทศอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบของเงินช่วยเหลือ การฝึกอบรม และการมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมแก้ปัญหาระเบิด โดยเฉพาะจากองค์กรพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ในปัจจุบัน The National Regulatory Authority for the UXO (NRA) ของรัฐบาลลาว และ UNDP ได้วางกระบวนการทำงานเพื่อลดการสูญเสีย ด้วยการตรวจสอบและจัดอันดับพื้นที่ที่มีการปนเปื้อนของ UXO สูง ใกล้กับพื้นที่อยู่อาศัย กำหนดขอบเขตพื้นที่อันตราย ให้เป็นพื้นที่รับรู้ของประชาชน เพื่อลดการเข้าถึงพื้นที่เสี่ยง

อย่างไรก็ตาม การกำจัด UXO เป็นเรื่องที่ยากลำบาก เพราะต้องหาเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำหายากปฏิบัติงานอย่างมาก ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่าแม้รัฐบาลลาวจะกำหนด SDG18 ขึ้นเป็นเป้าหมายเฉพาะ แต่ด้วยเป้าหมายข้อนี้เพียงอย่างเดียวไม่สามารถช่วยให้ลาวก้าวขึ้นเป็นประเทศกำลังพัฒนาภายในปี 2020 ได้ ตามที่คาดหวัง ด้วยข้อจำกัดเรื่องงบประมาณและสภาพของภูมิประเทศ ตลอดจนเป้าหมาย ทั้ง 17 เป้าหมายของ SDGs เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ยาก และจำเป็นต้องใช้เงินในการ

ดำเนินการค่อนข้างสูง แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธข้อดีของ SDG18 ที่ช่วยให้ปริมาณของ UXO และสัดส่วนการสูญเสียลดน้อยลงได้

อย่างไรก็ดี ไม่ว่าจะประเทศลาวจะสามารถกำจัด UXO ได้หมดสิ้น หรือปรับเปลี่ยนประเทศไปสู่การพัฒนาตามวิถีนโยบายตะวันตกผ่านการปรับใช้เป้าหมายสากลให้สอดคล้องกับข้อจำกัดเฉพาะของประเทศอย่าง SDG18 และท้ายที่สุด ภาพการรับรู้ที่มีต่อร่องรอยของหลุมระเบิดที่ปรากฏอยู่ตามพื้นดินอาจกลางเลือนหายไป แต่ร่องรอยนี้ยังคงฝังในจิตใจเป็นความทรงจำที่แสนเจ็บปวด ภาพยนตร์สารคดี The Remnants ช่วยย้ำเตือนให้บาดแผลดังกล่าวเป็นที่รับรู้โดยทั่วกันว่ามรดกร้ายจากสงครามกระทบต่อการดำเนินชีวิตของชาวลาว และเป็นบาดแผลทางประวัติศาสตร์ที่ตอกย้ำความโหดร้ายที่พวกเขาจำต้องประสบ โดยมีประจักษ์พยานชิ้นสำคัญคือ UXO ซึ่งยังคงหลอกหลอนผู้คนในลาวมาจนถึงปัจจุบัน

¹ National Regulatory Authority for the UXO/Mine Action Sector in the Lao PDR (UXO-NRA), UXO Impact, สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม 2562, จากเว็บไซต์: <http://www.nra.gov.la/uxoimpact.html>

² “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable Development Goal) เป็นกรอบการพัฒนาโลกขององค์กรสหประชาชาติ กำหนดขึ้นเพื่อการพัฒนาหลังปี 2015 โดยประกาศใช้ระหว่างปี 2016-2030 ต่อยอดจาก “เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ” (Millennium Development Goal) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้บรรลุผลการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน